

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Sharq xalqlarida estetik madaniyatni shakllantirishda ustoz–shogird analari

Xalilova Charosxon Omonboy Qizi

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti Samarqand kampusi

Pedagogika yo‘nalishi 1-kurs magistranti

Qarshiyeva Dilnoza O‘tkirjonovna

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

Samarqand kampusi o‘qituvchisi (PhD)

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Sharq xalqlarida estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida ustoz-shogird an‘analarining o‘rni, ahamiyati va tarixiy ildizlari tahlil qilinadi. Ustoz-shogird tizimi orqali nafaqat kasbiy mahorat, balki axloqiy, estetik va ma‘naviy qadriyatlar avloddan-avlodga o‘tib kelgani yoritiladi. Shuningdek, ushbu an‘ananing zamonaviy ta‘lim tizimidagi o‘rni va uni rivojlantirish yo‘llari haqida fikr yuritiladi.*

Kalit so‘zlar: *ustoz-shogird, estetik madaniyat, Sharq an‘analari, ma‘naviyat, tarbiya, hunarmandchilik, san‘at, qadriyat, pedagogika*

Sharq xalqlari azaldan yuksak madaniyat va ma‘naviyat sohibi sifatida dunyoga tanilgan. Ayniqsa, estetik madaniyat — go‘zallikni his etish, qadrlash va yaratish qobiliyati — Sharq tafakkurining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu madaniyatni shakllantirishda ustoz-shogird an‘analari muhim o‘rin egallaydi. Bu tizim nafaqat bilim berish, balki insonni har tomonlama kamol toptirishga xizmat qilgan. Ushbu anana orqali nafaqat hunar va bilim, balki estetik qarashlar, manaviy qadriyatlar ham avloddan-avlodga utib kelgan. Bu anana nafaqat hunar o‘rgatish, balki insonning didi, axloqi va manaviyatini tarbiyalashning asosiy usuli hisoblangan.

ISSN (E): 2181-4570

CONFERENCE SPECIAL ISSUE

CROSSREF Prefix: 10.66301

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Sharq mamlakatlarida ustoz-shogird tizimi qadim zamonlardan mavjud bo‘lib, u ilm-fan, hunarmandchilik va san’at rivojida muhim rol o‘ynagan. Masalan, madrasalarda, hunarmand ustaxonalarda va ijodiy maktablarda yoshlar ustoz qo‘lida tarbiya topgan. Ustoz faqat bilim beruvchi emas, balki hayot yo‘lini ko‘rsatuvchi murabbiy bo‘lgan.

Ushbu tizimda quyidagi jihatlar muhim bo‘lgan:

- hurmat va ehtirom
- sabr-toqat va izchillik
- tajriba orqali o‘rganish
- axloqiy tarbiya

Estetik madaniyat — bu insonning go‘zallikni anglash, baholash va yaratish qobiliyatidir. Sharq xalqlarida estetik qarashlar quyidagi sohalarda namoyon bo‘lgan:

- adabiyot va she’riyat
- musiqa va san’at
- me’morchilik
- hunarmandchilik

Ustoz-shogird an’analar aynan shu sohalarda estetik didni shakllantirishda asosiy vosita bo‘lib xizmat qilgan. Ustoz o‘z shogirdiga faqat kasb sirlarini emas, balki go‘zallikni his qilishni ham o‘rgatgan. Masalan: rassom ustoz rang uyg‘unligini, musiqachi ustoz ohang nozikligini, hunarmand ustoz bezak va naqsh estetikasini, shogird esa ustozdan nafaqat texnik mahorat, balki did va farosatni ham o‘zlashtirgan. Bu jarayonda quyidagi metodlar qo‘llanilgan:

- kuzatish va taqlid
- amaliy mashg‘ulot

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

-ustozning shaxsiy namuna bo‘lishi kabilar.

Ustoz-shogird an’anasi faqat bilim emas, balki axloqiy tarbiya tizimi ham hisoblanadi. Shogird: kattalarga hurmat, mehnatsevarlik, halollik, sabr kabi fazilatlarni ustozdan o‘rgangan. Bu esa estetik madaniyatning asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi.

Bugungi kunda ham ushbu an’ana o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Aksincha, u quyidagi yo‘nalishlarda rivojlanmoqda:

- oliy ta’lim tizimida mentorlik
- san’at maktablari
- kasb-hunar markazlari

Zamonaviy pedagogikada ustoz-shogird modeli individual yondashuvni ta’minlaydi va talabani ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi. Hozirgi davrda ushbu an’ananing ayrim jihatlari sustlashgan. Bunga sabab:

- texnologiyalarning ustunligi
- individualizm kuchayishi
- an’anaviy qadriyatlarga e’tiborning kamayishi

Bu masalaga quyidagi takliflarni qo‘llashni maqul topdim:

- ustoz-shogird tizimini ta’lim dasturlariga keng joriy etish
- milliy hunarmandchilik maktablarini rivojlantirish
- yoshlarni san’at va madaniyatga jalb qilish.

Sharqda shogird ustozdan faqat kasb sirlarini emas, balki: guzallikni his qilish, nafosatli ishlash, sabr va mehnatsevarlik, odob-axloq qoidalarini ham o‘rgangan.

ISSN (E): 2181-4570

CONFERENCE SPECIAL ISSUE

CROSSREF Prefix: 10.66301

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Shogirda hurmat, itoat, kamtarlik kabi fazilatlar shakllangan — bu ham estetik madaniyatning bir qismi hisoblanadi. Ustoz–shogird tizimi Sharqda qadimdan mavjud bulib, u talim va tarbiyaning eng samarali shakllaridan biri sifatida tan olingan. Shogird ustoz huzurida uzoq yillar davomida talim olib, nafaqat kasbiy mahoratini, balki hayotiy tajribasini ham boyitgan.

Sharq falsafasida estetik tarbiya manaviy kamolot bilan chambarchas bog‘liq. Masalan, Abu Nasr Forobiy inson kamolotida nafosat va manaviyat uyg‘unligini takidlagan bolsa, Alisher Navoiy asarlarida guzallik va axloq bir-birini tuldirishini kursatgan.

Ustoz–shogird ananasining estetik tarbiyadagi o‘rni

1. Amaliy o‘qitish orqali go‘zallikni anglash

Shogird ustoz bilan birga ishlash jarayonida buyumlarning nafosatini, shakl va mazmun uyg‘unligini tushuna boshlaydi. Masalan, kulolchilik, naqqoshlik, zarduzlik kabi hunarlarda har bir detal estetik ahamiyatga ega.

2. Milliy ananalarni saqlash va rivojlantirish

Ustoz o‘z bilimini shogirdga o‘rgatish orqali milliy sanat va madaniyatni saqlab qoladi. Bu esa estetik qadriyatlarining uzluksizligini taminlaydi.

3. Shaxsiy namuna orqali tarbiya

Ustoz nafaqat o‘qituvchi, balki ibrat namunasi hisoblanadi. Shogird ustozning:

odobi, muomalasi, ishga munosabatini kuzatib, ularni o‘zlashtiradi.

4. Sabr va mukammallikka intilish

Estetik madaniyat yuqori darajadagi diqqat va sabrni talab qiladi. Ustoz shogirdga har bir ishni chiroyli va puxta bajarishni o‘rgatadi.

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

Sharq xalqlari hunarmandchiligida ushbu anana ayniqsa kuchli namoyon bulgan. Masalan: naqqoshlikda — naqshlarning manosi va kompozitsiyasi, kulolchilikda — shakl va rang uyg‘unligi, miniatyura san’atida — detallarga etibor kabi jihatlar ustoz tomonidan bevosita urgatilgan. Bu jarayon estetik didni shakllantirishga xizmat qilgan. Bugungi kunda ham ushbu anana uz ahamiyatini yuqotmagan. Aksincha: amaliy talimni kuchaytirish, individual yondashuvni taminlash, milliy qadriyatlarni saqlash uchun u muhim metod sifatida qullanilmoqda.

Xulosa sifatida aytish joizki sharq xalqlarida ustoz–shogird ananasi estetik madaniyatni shakllantirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. U insonni nafaqat malakali mutaxassis, balki yuksak didli, manaviy barkamol shaxs sifatida tarbiyalaydi. Shu bois, ushbu ananani zamonaviy talim tizimida ham rivojlantirish va qullab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega. Ustoz–shogird ananasi Sharq xalqlarida estetik madaniyatni shakllantirishning eng samarali va tabiiy yuli bulib, u insonni nafaqat malakali mutaxassis, balki yuksak did va manaviyat egasi qilib tarbiyalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ruyxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari va maruzalari (talim va tarbiyaga oid).
2. Alisher Navoiy. Xamsa.
3. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq.
4. Ibn Sino. Donishnoma.
5. Pedagogika nazariyasi va tarixi buyicha o‘quv qo‘llanmalar.
6. Estetik tarbiya va madaniyatga oid ilmiy maqolalar to‘plami.
7. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri.